

Миливој НЕНИН
Филозофски факултет
Универзитет у Новом Саду
neninlok@yahoo.com

https://doi.org/10.18485/ikum_nbartulovic.2023.ch5

НИКО БАРТУЛОВИЋ КАО УРЕДНИК КЊИЖЕВНОГ ЈУГА

Сажетак: У овом тексту говори се о уредничком раду и уредничким начелима Нике Бартуловића – у време уређивања *Књижевної Јуїа*, 1918. и 1919. године.

Кључне речи: Нико Бартуловић, Иван Цанкар, Милош Црњански, *Књижевни Јуї*, књижевна критика

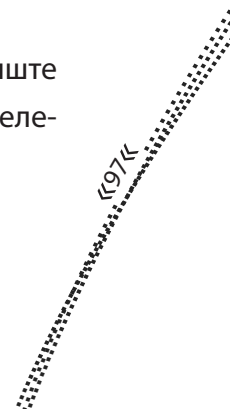
Када пишем о ономе о чему сам већ писао, то доживљавам као повратак на место злочина. (Имам осећај да ме превиди и словне грешке чекају у заседи.)

Писао сам, дакле, предговор репринт издању *Књижевної Јуїа*, а сада имам задатак да напишем посебан текст о Ники Бартуловићу као главном уреднику тог истог *Књижевної Јуїа*.¹ (Како то уопште одвојити?) Осећам се нелагодно јер имам осећај да нешто кидам, рушим, да несрећно прекрајам... (А да ће се видети једино шавови.) Као да радим узалудан посао. А узалудан посао сам већ урадио у предговору...

Наиме, већи део предговора био је посвећен тражењу имена главног уредника. Успешно сам стигао до имена главног уредника. Привидно успешно!

Јер, догодио ми се чудан али, испоставило се, драгоцен превид. (Ако превид уопште може бити драгоцен.) Наиме, нисам видео да је у сваком броју *Књижевної Јуїа* забеле-

1 Видети: Ненин 2020.

жено ко је главни уредник! Пожурићу да ту белешку донесем, али ћу и прештампати то трагање за главним уредником – иако је тражење имена главног уредника сада бес-предметно.

Мада, сама чињеница да се за именом главног уредника могло трагати, говори о томе да је редакција деловала као тим, а то је уједно и највећа похвала и главном уреднику, али и редакцији.² (Понекад и одговори на погрешно постављена питања имају смисла.)

Уз то, сада, на крају овог увода, морам забележити и оно што у предговору *Књижевної Луїа* нисам довољно истакао: *Књижевни Луї* био је мртав још за живота! а мртав постаје оног тренутка када редакција престаје да делује као тим, онда када одговорни уредник преузме кормило од главног уредника, у своје руке... Али, о томе ћу проговорити када дођемо до половине четврте књиге – до тренутка распада. (Био је то крај пре краја.)

За почетак ћу издвојити поменути белешку, која се понављала из броја у број – на унутрашњој страни корица – све са доследном грешком у падежу:

„Рукописи [!], писма и све што се тиче уредништва слати на главног уредника **Нику Бартуловића**, Загреб, Гундулићева улица 29.“

Претплату на лист, пак, ваља слати на Управу листа. (Адреса је иста – уколико неко пожели да се, данас, претплати... Ту је и број телефона. Знам да би Милорад Павић овде ипак застао, као некад пред Орфелиновим књижевним гласилом. Павић би застао, а ја ћу се вратити у свој предговор, да се још једном подсмехнем самом себи – како сам се повео за Црњанским и пливао у плићаку... Вода је била до колена.)

2 Четири књиге *Књижевної Луїа*, које сам користио, нису имале укоричене корице појединачних бројева! (Ето и неког оправдања.)

* * *

Све је почело у Загребу – у Болници милосрдних сестара. (Забележио је Црњански у својим литерарним сећањима да је Загреб, после Крфа, у годинама Великог рата најважнији српски књижевни град – Црњански 1929: 193–205; 344–359.) У другој смо половини 1917. године – у Загребу рата као да ни нема. Милан Кашанин оставио је прецизну, истина једним делом и накнадну слику о Загребу, који је тада прибежиште југословенски оријентисаних интелектуалаца... Од Загреба су била далеко сва ратишта и у њему се живело мирно „да не кажем идилично“. Универзитет је радио, средње школе такође, у позоришту су давале представе, књиге се објављују, излазе часописи и дневни листови. Штампариие раде – што је важно за ову причу. Понављам Кашанинову тврдњу: живело се као да рата и нема.³ (Без жеље да рушим ту идиличну слику, подсетићу само на оно што је о Црњанском рекла Светлана Велмар-Јанковић, нешто као да га у сећањима метак не може погодити.⁴ Милан Кашанин, док нуди идиличну слику, више није војни бегунац, не мора да оперише здраво слепо црево да би остао у болници, и не мора да размишља о томе код кога ће преноћити после говора на прослави јубилеја Петра Прерадовића, не би ли избегао хапшење... Мада, у прилог животу у Загребу иде и тврдња Милана Кашанина – кад му измакне Пешта – да му је живот у Загребу леп.⁵)

У Болници милосрдних сестара налазили су се тада Иво Војновић (као у то време највиђенији књижевник), Владимир Ћоровић, Иво Андрић и Нико Бартуловић, а при-

3 У рукама имам 6. књигу Изабраних дела Милана Кашанина, *Сусрећи и ѿсма. Пронађене сѿвари. Мисли*, Београд 2004, а текст „Петар Коњовић“ је на стр. 117–137.

4 Светлана Велмар-Јанковић у тексту „Коментар уз ‘Коментаре’ Милоша Црњанског“, *Иѿака*, нулти број, 1995. године пише о сигурности коју Црњански осећа у сећању.

5 Видети: Кашанин, Марић 1991. и Ненин 2007: поглавље „Писма Милана Кашанина Тихомиру Остојићу“, стр. 147–164.

10911

дружио им се и поменути Милан Кашанин. Тек, током лета 1917. године „родила“ се идеја о покретању југословенског књижевног гласила. (Чак је, ако је веровати писмима Милана Кашанина, први број требало да се појави почетком новембра.) Први број појавио се 1. јануара 1918. године.

Питање на које ћемо најпре понудити одговор јесте: Ко уређује *Књижевни Јуџ*? По ономе што пише у часопису, односно ревији (како су је сами називали), прву књигу уређују: Нико Бартуловић, Владимир Ћоровић, Иво Андрић и Бранко Машић, а за уметнички део задужен је Томислав Кризман. На крају сваке свеске (све до краја 1919. године) као „власник и одговорни уредник“, наводи се Бранко Машић.

У другој књизи нема имена Томислава Кризмана, али је уредништво појачано: придодат је Словенац Антон Новачан, као уредник.

Трећа књига има идентичан уреднички састав као и друга, а четврта књига је мало другачија: уместо Владимира Ћоровића (који је после смрти рођеног брата, Светозара, напустио Загреб), уредник је Милош Црњански, који је тада у Београду, и који се зато води као спољашњи члан редакције.⁶

⁶ Нико Бартуловић је рођен 1890, Бранко Машић 1887, Владимир Ћоровић 1885, Иво Андрић 1892, Антон Новачан 1887, а Милош Црњански 1893. године. Међутим, ови млади људи већ су имали биографије пустолова: у затвору су били Ћоровић, Бартуловић, Андрић, Новачан; Машић је за време балканских ратова био ратни дописник загребачког *Обзора*, касније је насилно регрутован у аустроугарску војску и служио као музичар; у рату је био Црњански. Међутим, оно што је интересантно, сви ови млади људи били су везани за Србију и Београд – чак и Антон Новачан живи једно време у Београду, о Бартуловићу, Андрићу, Ћоровићу и Црњанском нема потребе ни говорити... Много је занимљивије где је ко од њих завршио живот: Бранко Машић 1961. умире у Чикагу, Антон Новачан 1951. у Аргентини, Бартуловић је убијен 1945. на путу од Обровца у Топуско. Владимир Ћоровић погинуо је 1941. у авионској несрећи на путу за Египат. Једино су Црњански (1977) и Андрић (1975) завршили живот у Београду. Чему читава ова прича о Србији и Београду? Па, Бранко Машић је желео да *Књижевни Јуџ* пребаци у Београд (ту је Црњански требало да одигра важну улогу), међутим, сви чланови редакције одлазе за Београд, а једино *Књижевни Јуџ* и Бранко Машић, предратни становник Београда, остају у Загребу.

Сада нам остаје потрага за главним уредником.

Јуџословенски књижевни лексикон (друго, допуњено издање из 1984. године) о главном уреднику *Књижевној Јуџа* ни не размишља, не помиње чак ни име одговорног уредника – што је само уредништво, рекли смо то већ, редовно чинило на крају сваке свеске.⁷

Књига *Српска књижевна периодика 1768–1941: ѿоџис и друџи ѿрилози*, Београд 1984, коју потписује група аутора, као главног уредника помиње Нику Бартуловића. (Узгред, иста књига као уреднике не помиње Антона Новачана и Милоша Црњанског.⁸)

Занимљиво је како редакцију види Ненад Љубинковић, који је имао увид у рукописну оставштину Владимира Ћоровића. Пописује састав редакције, који је „формално предвођен“ Бранком Машићем, а подвлачи да програм у име групе „истиче“ Нико Бартуловић. Међутим, у фусноти Ненад Љубинковић прецизно бележи да је Нико Бартуловић „бивши стварни уредник ове ревије“... (Било би лепо, смештам ово у заграду, као у фусноту, да и основни текст и фусноте пише исти човек!)

Наравно, јесте Нико Бартуловић био главни уредник *Књижевној Јуџа* – могли бисмо наводити ситне успутне аргументе у прилог тој тврдњи; међутим, довољно је, чини нам се, то што је Нико Бартуловић 1929. године – у тренутку док су сви чланови редакције живи – за себе рекао да је био главни уредник!

А Нику Бартуловића, на то, да сам за себе напише да је био главни уредник, као да је прозвао Милош Црњански – најмлађи и најнеутицајнији члан редакције *Књижевној Јуџа*. (Био је најмлађи и по годинама и по стажу у редакцији; а једино он и Антон Новачан нису на повлашћеном месту, тј. не пишу уводни чланак за *Књижевни Јуџ*. Конач-

⁷ *Јуџословенски књижевни лексикон*, друго допуњено издање, Нови Сад 1984. Редакција: Живојин Бошков, Живан Милисавац, Бошко Новаковић и Драгиша Живковић. А као уредник издвојен је Живан Милисавац.

⁸ Књигу потписују: Драгиша Витошевић, Ћорђије Вуковић, Видосава Голубовић, Силвија Ћурић, Станка Костић, Миодраг Матицки, Александар Петров и Гојко Тешић.

но, Милош Црњански је једини члан редакције о коме се у том истом *Књижевном Јују* пише неповољно!⁹ Али, не смемо заборавити ни то да је Црњански тада у Београду као спољашњи члан редакције.)

У својим „литерарним сећањима“ из 1929. године, под насловом „Послератна књижевност“, Црњански најпре тражи „послератно“ (читај: литерарно вредно), успут се сећајући и *Књижевној Јуја*. У поглављу „Време рата“, Црњански помиње три тачке наше литературе: Крф, Загреб и Љубљану. Пошто о Крфу и Љубљани не може да пише, окренуо се „послератном“ за време рата у Загребу. Најпре истиче *Савременик*, који припада хрватској књижевности, али је нехотице био и јужнословенски. (Већ треће године рата тражи сарадњу и србијанских писаца.)

„Године 1917 почео је и *Књижевни Јуј*, који је можда још значајнији за разлоге развитка послератне наше књижевности.“ (Наравно, Црњански греша кад помиње 1917. годину – *Књижевни Јуј* почиње да излази 1. јануара 1918. године.) Каже даље да је *Књижевни Јуј* „био нов, нових намера и у књижевном смислу“ и додаје да је *Књижевни Јуј* био национално осетљив. Доживљава Црњански *Књижевни Јуј* као „наследни аманет Скерлићев“ и истиче да је био књижевно практичан лист за оно бурно време. Притом истиче да је „редакцијски далеко живљи од *Савременика*“. (Можемо додати, овако у загради, да је *Књижевни Јуј*, по речима Милана Кашанина, био више читан од *Савременика*.¹⁰)

9 У четвртој књизи, у двоброју 4–5, од 1. септембра 1919, у време док је Црњански уредник, Бранко Машић у тексту „Поводом једне књиге“ исписује неколико оштрих реченица о Црњанском. „Милош Црњански свакако је најрадинији и најталентованији од њих [помиње га уз Боривоја Јевтића и Момчила Милошевића] али је одвише без искуства а да садање прилике не би рђаво утицале на њега. Нарочито у последње време нагао је, поводљив, алкав преко сваке мере и прелази у манир који нас подсећа на фиволну прозу Лазе Костића.“ Узгред, Лаза Костић је један од ретких српских писаца који није жив, а да је присутан у *Књижевном Јују*. (Наравно, највише захваљујући Милану Савићу.)

10 Милан Кашанин пише Тихомиру Остојићу: „Осим за *Савременик*, одсад ћу радити мање приказе и за *Књижевни Јуј*, који се више чита.“ Видети Ненин 2007: 153.

И ту Црњански као да креће у потрагу за главним уредником – као кључном личношћу редакције. Од људи који су везани за редакцију прво помиње Иву Војновића.¹¹ „Личност конте Ива, маколико поштована, била је само декор.“ (Узгред, Иво Војновић јесте био први сарадник *Књижевној Јуџа*, али не би требало заборавити да Црњански тражи „послератно“.) Владимира Ћоровића Црњански доживљава као првог саветодавца, а помиње да је власник листа био Бранко Машић, предратни новинар, који је добро познавао Београд и који је и сам био књижевник. Не зна Црњански колико је Бранко Машић „утицао на књижевне идеје и намере листа“. Књижевне идеје носе, по Црњанском, највише Нико Бартуловић и Иво Андрић. (Узгред, очито би овде требало забележити оно што Црњански не зна – или, пак, превиђа. Андрић је ради лечења одсутан из Загреба у два наврата: од почетка марта до средине јуна 1918. и од априла до августа 1919. године. А то би био исувише велик „распуст“ за уредника гласила које је требало да се појављује два пута месечно).

Исто тако, у *Лейојису Мајице српске* се, после Црњанског, огласио и Нико Бартуловић. Он као да одговара на питање Милоша Црњанског ко је био главни уредник *Књижевној Јуџа*, али је искористио прилику да проговори и о судбини *Књижевној Јуџа*. Каже да се мало која ревија родила под тако тешким околностима као *Књижевни Јуџа*. И он, као и Кашанин, истиче Болницу милосрдних сестара, која је била пуна „прогоњених омладинаца, политичара и књижевника“ (Бартуловић 1929: 33–42).

Идеја о покретању заједничког југословенског књижевног часописа зачала се још пре рата (1913) у једној словеначкој ревији, а ту Бартуловићеву идеју оберучке

11 О љубав Ива Војновића као да су се сви отимали. Кашанин каже да је желео да буде Војновићев Екерман. Сам Андрић у сећањима на Војновића (видети Андрић 1929: 224) бележи да је Војновић највише волео Нику Бартуловића. Међутим, Војновићеве дневници откривају нам да је Конте био слаб управо према Андрићу (Војновић 2003: 91–148). Ту је обухваћен период од 15. септембра до 31. децембра 1918.

је прихватио Бранко Машић. („Машећ је идеју прихватио не само са заносом, него и спремношћу да је материјално оствари.“)

Административни део обављао је сам Бранко Машић, а Нико Бартуловић је спремао редакцију. Са Андрићем је провео годину дана у истој ћелији, а Андрић је од пре познавао Владимира Ћоровића. „Тако нас везиваху у исти мах књижевност, заједничко страдање, национална идеологија и срдечно пријатељство.“ И даље: „Никада сложније и агилније редакције. Без и једног спора, без и једне интриге.“ Нико Бартуловић, човек са мора, сам почетак излагања ревије 1. јануара 1918. године појачава сликом из завичаја: „па се бацили на пучину“.¹²

Одзив публике био је изванредан. Први број штампан је у 4.000 примерака, а други је био већ у тиражу од 5.000 примерака. Разлог те читаности, по Бартуловићу, био је „националан, али исто толико и литераран“. (Узгред, *Јуї* је био кратица од Југославија, отуда ово *Јуї* пишемо великим почетним словом, у страху да се не огрешимо о ту идеју младих људи.)

Говори Бартуловић и о ћирилици. „Сама књига штампана ћирилицом била је у многим случајевима разлог за вешала. *Књижевни Јуї* ју је увео – баш у пркос!“ (Опет узгред, коначни програм *Књижевної Јуїа* био је Скерлићев програм – латиница и екавштина; међутим, у ратним околностима прогоњена ћирилица значила је и прогоњену нацију, и зато је истичу.)

Скреће Бартуловић пажњу и на тешкоће на које су наилазили. Поред материјалних тешкоћа (иза њих не стоји нико – морали су све да набаве сами: од пристојних капута па

12 Али као да ништа не може да прође без неке пеге. Милан Кашанин у писму Светиславу Марићу помало загонетно, пише: „Покретац *Књижевної Јуїа* је Нико Бартуловић, Далматинац. Његов поступак како је покренуо лист несвиђа ми се. Ја сам од оних првих десет који су још летос знали за покретање тог листа, јер је он био са мном заједно у болници, кад се вратио из затвора.“ Упућујем читаоце на фусноту број 5.

до пера и столице), ту су и политичке тешкоће. Власт их све време има на оку. Прети им и изгон из Загреба. Узгред, говори то Владимир Ћоровић у интервјуу за *Игеје*: њихову редакцију у су шали називали – Редакција код четири војна бегунца.¹³

Уз причу о почетку *Књижевної Јуја* нужно је рећи и неколико речи о гашењу. И опет се спорим са Ненадом Љубинковићем. Записао је: „У првој години мира испољио је идејну немоћ да преживи крај рата.“ А разлог је више него очигледан и реченица коју ћу написати уистину није патриотска: није реч о слабљењу или јачању југословенске (или било које) идеје, већ је у питању проста чињеница да пошта Аустроугарске монархије у последњој години рата функционише боље него пошта Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца у првој години мира. И томе се нема шта додати, сем податка да је дуг остао Бранку Машићу!¹⁴

13 Видети: „Академик др Влада Ћоровић говори читаоцима *Игеја*“, *Игеје*, бр. 11, од 17. јануара 1935, стр. 2. (Узгред, уместо броја 11 на првом листу *Игеја* грешком пише да је у питању бр. 12.)

14 Владимир Машић, рођени брат Бранка Машића, у кратком тексту „Оснивање *Књижевної Јуја*“ (*Задарска ревија*, год. XIV, липањ 1965, бр. 3, стр. 230–231) доноси прецизне податке о броју претплатника – 3.617. Конкурентски *Савременик* у том тренутку није имао више од хиљаду претплатника. Оно што је занимљиво је да су се на *Књижевни Јуј* „претплаћивали и многи католички свећеници и богословије“, а „пада у очи велик број муслимана међу претплатницима“. (Сачувао је Владимир Машић књижицу с именика претплатника – међутим, домаћица куће је листове до 1570 претплатника, искористила за потпалу!) Претплата је покривала трошкове штампе и администрације, а приход од књига представљао је чисту добит. Помиње и књиге које су штампали: Војновићев *Imperatrix*, Андрићев *Ex Ponto*, Шантићеве песме и аутобиографију Влаха Буковца. (Но, не би требало заборавити и оне књижице које помиње Нико Бартуловић: роман *Без среће* [*Пре среће*, М. Н.] Милице Јанковић, па *Календар Књижевної Јуја* као и *Алманах Књижевної Јуја*. Но, помиње Бартуловић и *Наш мали речник за разумевање словеначких ћирилоја*, који је управо разграбљен! А издали су и *Абецедарке* за учење ћирилице.) И исписује оптужујућу реченицу Владимир Машић, на крају текста. Дуг од 100.000 круна пао је на „слаба леђа мог пок. брата Бранка, који је фунгирао као власник, док су остали чланови редакције, одлично се пласиравши у новој држави на високим положајима, брзо заборавили на боемско доба и заједничко оскудевање за вријеме рата“. Но, пропустили смо кључну ствар: пошта нове државе дословно је прогутала 10.000 примерака *Календара Књижевної Јуја*!

Поставићу питање које никад нисам поставио: Да ли је ико од сарадника *Књижевної Јуџа* уредничке намере главног уредника знао боље од самог уредника – Нике Бартуловића? Ово, готово бесмислено питање, приближава нам уреднички рукопис нашег јунака. Лако се, дакле, на примеру Бартуловићеве сарадње у *Књижевном Јују* може издвојити оно што је желео уредник Бартуловић. Уредник се залагао за међусобно упознавање Срба, Хрвата и Словенаца; тражио је сарадњу најбољих писаца сва три народа; неговао је необичну отвореност (*Књижевни Јуј* није гласило једне одређене групе писаца) и посебну пажњу посвећује књижевној критици. (Залаже се за оштру и бескомпромисну књижевну критику.)

Да ли бисмо могли писати о уредничкој доследности Нике Бартуловића? Да ли *Књижевни Јуј* има своју боју? Можда се та боја најбоље види, ово наводим као пример, у тексту Улдерика Донадинија о Алекси Шантићу, тексту који показује да у *Књижевном Јују* никоме није тесно. Имао је *Књижевни Јуј* ширину! (Истиче ову ширину Зорица Хаџић – са којом сам за штампу приређивао *Књижевни Јуј* – и у *Лейойису Маџице српске*, који је уређивао Милан Савић. Податак је из приватног разговора, али нисам га овде убацио без разлога.)

Бартуловић као сарадник, јер је био и сарадник *Књижевної Јуџа*, појачава ту доследност. (Смисао овог насилног одвајања уредничког од сарадничког рада и јесте заостравање те доследности.)

Први уводни текст – „Задаци времена“ – потписује Нико Бартуловић (Бартуловић 1918: 1–4). И то га исписује – показаће се касније – као задатак који је најпре поставио самом себи: „Ако упознамо једне с другима, популаризирамо словенске писце међу Хрватима и Србима и обратно; ако привикнемо нашу публику да заиста гледа на нашу књижевност као једну: – све ће то бити велико дјело.“ Задатак је јасан, а открива нам Бартуловић и оно што непријатељи нису знали – а то је велико међусобно непознавање

K106K

Срба, Хрвата и Словенаца. „Јер срећа да непријатељи нијесу упућени у наше прилике, а да не, – како би сјајан аргумент имали проти нашем народном јединству, кад би показивали Европи, да је Цанкар Загребу туђи од Рода-Роде, те да се још увијек идеја југословенске ревије, код нас држи утопијом.“

Све то Бартуловић исписује само као „потицај“, никако као програм или обећање.

Из данашњег угла то звучи необично, али јесте тачно да је, у тренутку када је покренут *Књижевни Јуџ*, Иван Цанкар готово непознат и Србима и Хрватима. Више је познат чешкој читалачкој публици. (Заправо, на језик који разумеју и Срби и Хрвати преведене су му само *Вињетше*.)

Цанкар је у *Књижевном Јуџу* присутан од прве књиге. У броју 5, од 1. марта 1918. године објављена му је кратка приповетка „Brlinčkov Miha in Tičkov Grega“. У истој књизи, у броју 7, од 1. априла 1918. године, о новој књизи Ивана Цанкара *Podobe iz sanj*, објављеној у Љубљани 1917. године, пише Иван Лах. (Текст није објављен у рубрици у којој се објављује књижевна критика – већ је издвојен.)

Међутим, нису то сва помињања Ивана Цанкара у првој књизи. Три пута га – ван оног првог, уводног текста – помиње Нико Бартуловић. У сва три случаја Бартуловић пише о словеначким књижевним часописима (*Ljubljanski zvon*, *Dom in svet* и *Slovan*) и у сваком приказу помиње Цанкара као најзначајнијег словеначког прозног писца.

Иван Цанкар умире 11. децембра 1918. године. Већ у првом броју треће књиге, од 1. јануара 1919. године, на самом почетку *Књижевног прегледа*, донета је белешка о смрти Ивана Цанкара. („Његова смрт значи велики губитак не само за Словенију, већ и читаву Југославију, јер је његов Дух својина и понос свих нас.“) Белешку очито пише Нико Бартуловић, најављујући свој текст: „У наредном броју донети ће ‘Књижевни Југ’ опширни приказ песникове рада и личности, да почасти његову успомену и уједно да упозна хрватски и српски део нашег народа са покојним Великаном.“

И заиста, у двоброју од 1. фебруара појавио се опширан текст о Ивану Цанкару. Издвојићу само један детаљ. Оно што је Бартуловић замерао другим писцима – мислим на фељтонизам – Цанкару је дозвољено! Каже Бартуловић да постоји и добар фељтонистички стил. Наравно да је Цанкар писао добрим фељтонистичким стилем.

У истом двоброју објављен је и одломак из *Podob iz sanj* – укупно четири странице.¹⁵ А у рубрици Књижевни преглед објављен је кратак текст – опет из пера Нике Бартуловића: „Живот Ивана Цанкара“. И, коначно, у рубрици Белешке имамо пописана „Дела Ивана Цанкара“; али ту је одмах и „Позив на сакупљање за Цанкаров споменик“. (Узгред, Цанкару је у Љубљани споменик подигнут тек 1930. године.) Дакле, није бежао Нико Бартуловић од конкретних задатака, које је сам поставио. Није Цанкар једини словеначки писац који је добио простор у *Књижевном Јују*. Међутим, део о Цанкару издвајамо да бисмо показали Бартуловићеву доследност, озбиљност и посвећеност... Цанкар јесте незаобилазан писац, али је у овом случају и пример за уреднички рад!

У првој књизи *Књижевној Јуја*, поред књижевних радова (приповетка „Паклена“, у два наставка), и два уводника, Бартуловић има текст и у темати о Петру Прерадовићу („Политички назори Петра Прерадовића“), али пише и књижевну критику. Та критика објављивана је у рубрици Преглед – који је тек од треће књиге прерастао у Књижевни преглед.

Бартуловићева књижевна критика у духу је књижевне критике *Књижевној Јуја*: оштра и бескомпромисна. Објавио је у тој првој књизи дванаест текстова: о Иву Војновићу, Петру Петровићу, Рикарду Николићу, Виктору Цару Емину, Арцибашеву, Миховилу Николићу, Фрањи Хорвату-Кишу; о свечаности „Народног Дивалда“ у Прагу,

¹⁵ „Донашамо овај карактеристични Цанкаров увод из књиге *Podobe iz sanj*, [Ликови / призори из снова] да нашим читатељима пружимо један узорак дивне Цанкарове поезије, и зато што у њему Цанкар сам говори о свом духовном и уметничком развоју“ – пише у фусноти уз тај одломак. Нема никакве сумње да је ту реченицу написао Нико Бартуловић!

о чешким преводима, те о словеначким часописима које смо већ поменули: *Ljubljanski zvon*, *Dom in svet* и *Slovan*. Као што видимо, не пише Бартуловић само о новим књигама, већ приказује и часописе, бележи и пригодне тренутке... Прати оно што је култура у најширем смислу те речи.

У другој књизи то је још израженије: пише о књизи др Г. Новака у којој је описан пучки преврат на Хвару; пише текст „Уметнички споменици“; приказ књиге Драгутина Прохаске о песнику слободе (Иву Војновићу); бележи појаву две универзалне библиотеке; прати три чешка јубилеја – заправо, три чешка писца (Отокар Брежина, Јарослав Крапил и Ружена Свободова) славе своје педесетогодишњице. У тој другој књизи Бартуловић потписује и два уводника („Слом цивилизације“ и „Политичка слобода и култура“.) Објављује и песму у прози „Марибор 1914“ – у затвору пева о слободи, то му не могу отети... Одговара, истина кратко, у неких 17 редака, на анкету о слободи... не може да се радује слободи. Интересантно је да је свој прилог ставио на крај темата – не злоупотребљава свој уреднички положај. Има мере Бартуловић у ономе што ради.

У трећој књизи, поред приповетке „Два сапутника“ Нико Бартуловић објављује и два уводника. О првом уводнику једноставног наслова „Иван Цанкар“, већ смо говорили. Јасно је да је Цанкару посветио највише пажње. Исписује и реченицу: „Зато ја уживам у Цанкару као у ниједном нашем писцу.“ Други уводник је „Уметност и филозофија“. Уз то, у првој половини 1919. године пише и шест текстова у Књижевном прегледу. Пише о Анђелу Данку (Данку Анђелиновићу), животу Ивана Цанкара, Адели Милчиновић, о Скерлићевим есејима о српско-хрватском питању (које је приредио Владимир Ћоровић), потом пише о Војновићевом *Гераниуму* и приказује *Расцеће Србије* Милослава Бартулице.

Та трећа књига је вероватно и врх *Књижевної Јуїа*, после којег је уследио пад. Још је половину четврте књиге уредила редакција на челу са Ником Бартуловићем, а после тога је *Књижевни Јуї* био мртав. Претварао се да је жив – да би се заокружила четврта

књига. Последњих шест бројева, сабраних у један „уредио“ је Бранко Машић. (Конечно, у том броју сачињеном од шест бројева не помиње се главни уредник. Више нема ни потребе да се каже да се рукописи шаљу на име главног уредника – Нике Бартуловића.)

Ипак, и у читавој четвртој књизи Нико Бартуловић је присутан као сарадник. Објавио је приповетку „Плава“ – у два наставка. (Прича о неоствареној љубави и уништеним животима...) Објавио је и три књижевне критике: пише о књизи *Могри бријеї*, коју је написао Мило Мистра; потом о књизи коју је са нестрпљењем чекао – о роману *Пог сумњом*, из пера представника генерације која одлази, Виктора Цара Емина. (Разочаран је Бартуловић књигом Виктора Цара Емина: оно што је требало обрадити као новелу од двадесетак страна, писац је развукао на десет пута већем простору.) И на крају, пише текст о књизи Ива Војновића *Сїари іријеси*. Текст без иједне једине примедбе Војновићу! (Као Бартуловићеви писци издвајају се Иво Војновић и Иван Цанкар. Наравно, ако погледамо мало и ван *Књижевної Јуїа*, видећемо да је ту још један Иво – Иво Андрић.)

Лако је видљиво да четврта књига, већ и по сарадњи главног уредника, наговештава крај *Књижевної Јуїа*.

Остале су нам још белешке, као важан облик присуства у јавном животу. Истакао сам да су у *Књижевном Јуїу* најживље белешке. Понекад су потписане, понекад непотписане, понекад се може одредити ко је из редакције написао неку белешку, а некад се интересовања уредника преклапају... Ту је тешко одредити ауторство; понекад и иницијали збуњују: да ли је „Н“ иницијал Антона Новачана или Нике Бартуловића? А теме су им исте: словеначка књижевност. Тек, оно што је писао Богумил Вошњак, на пример, нашло се и у *Књижевном Јуїу*. Пишем ово „и“ – јер се Вошњак нашао и у крфском *Забавнику*. Важан је Вошњак јер показује да су словеначки сељаци имали у исто време и демократију и правду... али, показао је Вошњак и како се то излизало и потрошило.

Било би лепо имати те белешке разврстане по ауторима. Било би то драгоцено откриће. Можда оно и јесте ту негде, у неком подруму, гаражи, на неком тавану... Конкретно, мислим на оставштину Владимира Ћоровића.

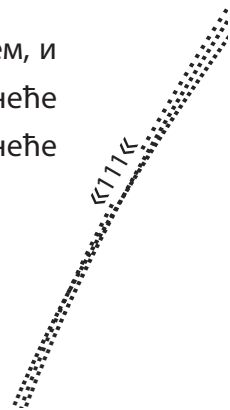
Али, више него открићу аутора тих белешки, радовао бих се да сам могао да „прислушкујем“ разговоре „четири војна бегунца“ – док су склапали број. Због чега су неки прилог издвојили (књижевна критика се, показали смо то, нашла и ван Књижевног прегледа), како су неки прилог коментарисали, како су делили задатке... – Отуда је помињање Зорице Хаџић имало смисла. Јер, о послу над којим сте нагнути – разговара се. А могу се ти трагови разговора наћи и код Бартуловића. Мени се чини да је уз књигу Богумила Вошњака о демократији, односно о бирању „војводе“, једнако важна и књига Максима Горког о првој години владавине Владимира Иљича Лењина. Коначно, то их је и обликовало. Ту књигу је Црњански донео у Загреб... Поклонио ју је Андрићу – тада осетљивом на неправду. Разговор који су Бартуловић и Андрић почели у мариборској ћелији, очито се није прекидао... Поменуће Горког и Бартуловић.

Али, ту смо на терену нагађања. А текст се мора завршити.

Бартуловић би од мене сигурно тражио да побројим најважније сараднике и да још једном истакнем књижевно у *Књижевном Јују*.

Ја ћу овај текст ипак мало другачије завршити. Подићи ћу фусноту из свог текста о *Књижевном Јују*, поставићу је на повлашћено место, и тако заокружити причу о Бартуловићу као уреднику. Јер, читаоци су заслужили тај пикантан детаљ.

Аутор, чије име нећу открити, објашњава када часописи престају са излажењем, и износи, по мом уверењу, необичан закључак. Цитирам: „Сасвим је нормално да неће један часопис престати да постоји зато што нема прилога, него зато што више неће имати читалаца, а тиме је његово постојање излишно и супротно логици.“

Морам да додам да знам часописе који излазе а немају читаоце, али, с друге стране, не знам часопис који излази а да нема прилоге. Но, шалу на страну – *Књижевни Јуї* је имао и прилоге и читаоце!

А ту је улога Нике Бартуловића била немерљива.

ИЗВОР

Књижевни Јуї (1918–1919). Репринт издање часописа, у четири тома (I том = 536 стр., II том = 448 стр., III том = 582 стр., IV том = 408 стр.). Прир. Зорица Хаџић и Миливој Ненин. Нови Сад: Културни центар Војводине „Милош Црњански“ – Архив Војводине, 2020.

ЛИТЕРАТУРА

- „Академик др Влада Ћоровић говори читаоцима *Игеја*“. *Игеје* (Београд), бр. 11, 17. јануар 1935.
- Андрић 1929: Иво Андрић. „Једно сећање на Ива Војновића“. *Дубровник*, бр. 7, септембар 1929.
- Бартуловић 1918: Нико Бартуловић. „Задачи времена“. *Књижевни Јуї*, књ. I, бр. 1, 1. јануар 1918.
- Бартуловић 1929: Нико Бартуловић. „Проблем југословенског књижевног часописа – поводом сећања на *Књижевни Јуї*“. *Лейпцигска Матица српска*, 1929, 103, 322, св. 1. Нови Сад: Матица српска.
- Велмар-Јанковић 1995: Светлана Велмар-Јанковић. „Коментар уз ‘Коментаре’ Милоша Црњанског“. *Иџака*, нулти број. Београд: Кредибел банка.
- Војновић 2003: Иво Војновић. „Из болничког дневника Ива Војновића“. *Свеске Загужбине Иве Андрића*.
- Југословенски књижевни лексикон*, друго допуњено издање. Ур. Живан Милисавац и др. Нови Сад: Матица српска, 1984.
- Кашанин 2004: Милан Кашанин. „Петар Коњовић“. *Сусрећи и њихова пронађена ствар*. Мисли. Изабрана дела, књ. 6. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

- Кашанин, Марић 1991: Милан Кашанин, Светислав Марић. *Прејиска двојице младића*. Прир. Предраг Вукадиновић. Нови Сад: Матица српска.
- Љубинковић 1969: Ненад Љубинковић. „Књижевни југ 1918–1919“. *Књижевна историја* (Београд), св. 6, 371–393.
- Машић 1965: Владимир Машић. „Оснивање *Књижевної Јуї*“. *Загарска ревија*, год. XIV, бр. 3.
- Ненин 2007: Миливој Ненин. *Сиџне књије*. Нови Сад: Дневник.
- Ненин 2020: Миливој Ненин. „Књижевни *Књижевни Јуї*“. Предговор репринт издању: *Књижевни Јуї*, I–IV. Прир. Зорица Хаџић и М. Ненин. Нови Сад: Културни центар Војводине „Милош Црњански“ – Архив Војводине.
- Срјска књижевна ѡериодика 1768–1941: ѡојис и друји ѡрилози*. Ур. Драгиша Витошевић и др. Београд: Институт за књижевност и уметност, 1984.
- Црњански 1929: Милош Црњански. „Послератна књижевност“. *Летѡојис Маѡице срјске*, књ. 320. Нови Сад: Матица српска.

Milivoj Nenin

NIKO BARTULOVIĆ AS THE “LITERARY SOUTH” EDITOR

Summary

Niko Bartulović’s editorial job and principles – during editing *Literary south* in 1918 and 1919 - are discussed in this text.

Keywords: Niko Bartulović, Ivan Cankar, Miloš Crnjanski, “Literary south”, literary criticism

